

Haugalandet-saken

Kort metoderapport

SKUP

Arbeid til juryering: 4 artikler

JOURNALIST:

Øystein Helmikstøl
Tidsskrift for Norsk psykologforening
Pb. 419 Sentrum
0103 OSLO

REDAKSJONSADRESSE:

Tidsskrift for Norsk psykologforening
Pb. 419 Sentrum
0103 OSLO
Telefon 23 10 31 30

Oslo 13. januar 2019

4 PUBLISERTE ARTIKLER VEDLAGT TIL JURYERING:

Tidsskrift for Norsk psykologforening

Artikkel 1: Kritisk til BUP-behandling

Januarutgaven 2018 på papir (se pdf vedlagt)

På nett her: <https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2018/01/kritisk-til-bup-behandling>

Artikkel 2: Advarer om falske minner

Marsutgaven 2018 på papir (se pdf vedlagt)

På nett her: <https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2018/03/advarer-om-falske-minner>

Artikkel 3: Helse Fonna beklager feil hos BUP Haugesund

Desemberutgaven 2018 på papir (se pdf vedlagt)

På nett her: <https://psykologtidsskriftet.no/2018/11/helse-fonna-beklager-feil-hos-bup-haugesund>

Artikkel 4: Bistandsadvokat trekker erstatningskravet mot mann frikjent for incest

19. desember 2018, kun på nett: <https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2018/12/bistandsadvokat-trekker-erstatningskrav-mot-mann-frikjent-incest>

BAKGRUNN: Psykologi og rettssikkerhet i overgrepssaker

I februar 2017 publiserte *Tidsskrift for Norsk psykologforening* en omfattende dokumentar om en straffesak der en prest i Glåmdalen ble dømt til fengsel i åtte år for vold og seksuelle overgrep mot stedatteren.

Tidsskrift for Norsk psykologforening startet arbeidet med denne såkalte Prestesaken våren 2015.

[Metoderapporten](#) for Prestesaken ble vurdert av Skup i 2018. Vi har fulgt opp saken i ettertid, og foreløpig siste artikkel om Prestesaken ble publisert 10. januar 2019:

Den rettsmedisinske kommisjon snur om tidligere godkjent psykolograpport:

<https://psykologtidsskriftet.no/2019/01/den-rettsmedisinske-kommisjon-snur-om-tidligere-godkjent-psykolograpport>

I arbeidet med Prestesaken fulgte vi også noen andre rettsprosesser, i utgangspunktet for å få mest mulig kunnskap om hvordan politiet, sakkyndige og rettssystemet håndterer saker der det ikke er tekniske bevis, men kun anklager. Vår interesse, selvsagt med tanke på vår lesergruppe, handler om psykologi og psykologers rolle. Hvor oppdatert er aktørene om psykologisk forskning på for eksempel traumer og vitnepsykologi? Spiller psykologi noen som helst rolle i disse sakene? På hvilken måte spiller psykologer noen rolle, som sakkyndige og/eller som vitner, når det kommer til spørsmål om skyld eller ikke skyld?

Én av de andre sakene vi fulgte, omtalte vi som «Buskerud-saken», og vi samarbeidet med *Dagsavisen Fremtiden* om disse to sakene:

Knusende dom over politiavhør av barn:

<https://www.dagsavisen.no/fremtiden/lokalt/knusende-dom-over-politiavhor-av-barn-1.1057437>

– Manipulerende teknikker går igjen i avhørene:

<https://www.dagsavisen.no/fremtiden/lokalt/manipulerende-teknikker-gar-igjen-i-avhorene-1.1059771>

I tillegg publiserte *Tidsskrift for Norsk psykologforening* denne artikkelen om Buskerud-saken:

Barnepsykolog med sterk kritikk mot avhør av barn:

<https://psykologtidsskriftet.no/nyheter/2017/12/barnepsykolog-med-sterk-kritikk-mot-avhor-av-barn>

Vi fulgte Buskerud-saken både i tingretten og i lagmannsretten. Den tiltalte mannen ble dømt i tingretten, men frikjent på alle punkter i lagmannsretten. Avhør av barn var sentralt i saken.

Vi har også fulgt en annen straffesak, som vi foreløpig ikke har skrevet om, den har arbeidstittel «Oslo-saken», der en mann med utenlandsk opprinnelse er dømt for incest i begge rettsinstanser. Avhør av barn er sentralt også i den saken.

I arbeidet med Prestesaken, Buskerud-saken og Oslo-saken, kom vi etter hvert også over det vi har omtalt som «Haugalandet-saken», der en mann ble dømt i Haugaland tingrett til ni års fengsel for incest. I tillegg måtte han betale 350 000 kroner i erstatning.

HVORDAN VI JOBBET MED HAUGALANDET-SAKEN: Tidslinje viktigst

* Øystein Helmikstøl **fulgte hele saken** i lagmannsretten og i Høyesterett, som eneste journalist. Han tok lydopptak av alle rettsforhandlingene.

* *Tidsskrift for Norsk psykologforening* samlet inn og fikk oversikt over **dokumentasjon** som ikke hadde vært en del av saken i tingretten. Dette gjaldt særlig dokumentasjon om BUPs behandling av jenta som i dommeravhør har fortalt om overgrep fra far. Et videoopptak på sju minutter der en BUP-behandler forteller jenta i detalj om overgrep fra far, like før jenta skal i dommeravhør, er det mest sentrale. Den viser BUP-behandleres rolle i saken. Filmen ble aldri vist i tingretten. I lagmannsretten ble den vist to ganger, i Høyesterett én gang. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* sørget i tillegg for at psykologspesialist Anders Skuterud fikk se og vurdere filmen.

* **Tidslinje:** Vi fikk oversikt over hvilke tidspunkt BUP Haugesund hadde kontakt med bistandsadvokat, hva som ble sagt mellom dem (journalnotater), når BUP skrev uttalelse om at det med all sannsynlighet var skjedd overgrep (dokumentasjon i retten), når BUP fikk vite at jenta skulle i dommeravhør (politidokumenter), når BUP fortalte jenta om overgrep fra far (film). Alle hendelser ble ført opp på tidslinje. Tidslinje har vært avgjørende for å få oversikt i Prestesaken. Denne erfaringen kunne vi bruke i Haugalandet-saken.

* Vi **snakket** jevnlig med aktørene og en rekke kilder underveis i saken.

* Vi hentet inn **eksterne vurderinger** fra erfarne pressefolk på artiklene vi skrev.

HVA SOM ER NYTT I SAKEN: En film på sju minutter

* Da Haugesunds Avis skrev om saken etter tingrettsdommen i 2016, kom det fram at overlege Sissel Øritsland ved Barne- og ungdomspsykiatrisk klinikk (BUP) i Haugesund sjelden har opplevd at så små barn har så god evne til å klare å uttrykke overgrep så tydelig som denne jenta.

Artiklene i *Tidsskrift for Norsk psykologforening* dokumenterer noe nytt: at jenta faktisk ikke sa noe til BUP om overgrep, det var BUP selv som fortalte jenta om overgrep fra far.

* Det er filmen fra BUP-behandlingen som er det mest sentrale nye i artiklene. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* har sett den en rekke ganger og fått en ekstern vurdering av den.

ETISKE DILEMMAER: VVP 1.5 opp mot VVP 4.8

* Vær Varsom-plakaten (VVP) sier i punkt 1.5 at det er pressens oppgave å beskytte enkeltmennesker og grupper mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre. Artiklene dokumenterer at BUP Haugesund har

gjort feil, ifølge nye vurderinger. Dette kom ikke frem da tiltalte ble dømt til ni års fengsel i tingretten. Slik sett er artiklene i kjernen av pressens samfunnsoppdrag.

* Når barn omtales, er det god presseskikk å ta hensyn til hvilke konsekvenser medieomtalen kan få for barnet, heter det i VVP punkt 4.8. Ingen av de direkte involverte identifiseres i saken, og vi valgte vekk bilder og illustrasjoner som kan bidra til identifikasjon. I stedet har vi valgt nøytrale bilder av advokatene i retten og portrettbilder av fagpersonene som er kilde i saken.

Vi har også vært svært forsiktig med detaljnivået i vår fremstilling av behandlingen. Et minimum av beskrivelser er tatt med for at leseren skal forstå hvordan den har foregått, men kun i svært korte partier. Fremstillingen av behandlingen er i form av generelle, overordnede beskrivelser som vil kunne gjelde mange terapiløp av denne typen. Artikkelen gir også knapt med detaljer om hva anklagene mot far konkret gikk ut på.

KONSEKVENSER AV JOURNALISTIKKEN: En intern gransking og gransking fra Fylkesmannen

* 19. mars 2018: En intern granskningsgruppe i Helse Fonna vurderer at utredning av jenta i BUP var faglig uforsvarlig og ikke i tråd med anerkjent faglig praksis. Bruken av EMDR som terapiform på jenta var også faglig uforsvarlig, ifølge granskningen.

Granskningsgruppen ble opprettet i hovedsak på bakgrunn av omtale i *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, går det fram av den sju siders granskningsrapporten.

* 21. september 2018: Fylkesmannen konkluderer med at utredning av jenta hos BUP var uforsvarlig. Tilsynssaken kom på bakgrunn av klager og på bakgrunn av internrapporten hos Helse Fonna, som altså ble satt i gang etter omtale i *Tidsskrift for Norsk psykologforening*.

* 19. desember 2018: Bistandsadvokaten trekker erstatningskrav og oppgir at mediebelastning er en hovedårsak.

* Rogaland statsadvokatembeter har klaget *Tidsskrift for Norsk psykologforening* inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU) for artikkel 2 («Advarer om falske minner») om Haugalandet-saken. Statsadvokaten mener vi har brutt god presseskikk, blant annet ved for tydelig identifikasjon av barnet. Også Haugesunds Avis og NRK er klaget inn for artikler om Haugalandet-saken. *Tidsskrift for Norsk psykologforening* avviser klagen, som blir behandlet 23. januar, omtrent ett år etter at vi ble felt for Prestesaken.

OPPFØLGING: Flere spørsmål vi foreløpig ikke har fulgt opp

* Hvorfor var det ikke politiet, men forsvarersiden, som fant fram den sju minutters lange filmen som dokumenterer BUPs påvirkning på jenta før hun skulle i dommeravhør?

* Hvorfor sa ikke BUP-behandlerne selv ifra om at de satt på en film som dokumenterte behandlingen?

* Den rettsoppnevnte sakkyndige psykologen, Tori Mauseth, konkluderte i lagmannsretten med at faglige anbefalinger og retningslinjer er ivaretatt gjennom utredning og behandlingstilbud gitt ved BUP Haugesund. Både psykolog Ellen Wessel (sakkyndig vitne for

forsvarer), intern granskningsgruppe, Fylkesmannen, fagdommerne i lagmannsretten og psykologspesialist Anders Skuterud har alvorlige innvendinger mot BUPs rolle, utredning og behandling. Hvordan kan det ha seg at rettsoppnevnt sakkyndig er den eneste som tydelig har en annen oppfatning? Og hva hadde det eventuelt å si for utfallet av saken i lagmannsretten (fagdommerne dømte den frikjente til å betale erstatning)?

* Hvordan bør forholdet mellom behandling og rettsprosess være i lignende saker?

* Politiet ville henlegge saken etter første dommeravhør av jenta. Det andre dommeravhøret kom etter at BUP-behandler hadde fortalt jenta om overgrep fra far. Er kvaliteten på dommeravhør av barn god nok? Bruker politiet anerkjente metoder? Er de godt nok trent? Hva sier forskningen om dette?

*

Tidsskrift for Norsk psykologforening har samarbeidet med andre medier om sakene vi har jobbet med som en konsekvens av Prestesaken. [Haugesunds Avis](#) trykket blant annet en av sakene våre om Haugalandet-saken. I etterkant av vår første artikkel om Haugalandet-saken, publiserte [NRK](#) en omfattende sak blant annet basert på materiell fra retten som *Tidsskrift for Norsk psykologforening* delte med NRK.

Tidsskrift for Norsk psykologforening vil gjerne samarbeide med andre medier også om oppfølging av spørsmålene vi har stilt ovenfor. Og vi samarbeider gjerne med andre medier om saker om psykologi og rettssikkerhet i overgrepssaker.